

Partimotion

Motion till riksdagen: 2014/15:846

av Jonas Sjöstedt m.fl. (V)

Apoteket

1 Innehållsförteckning

1	Innehållsförteckning.....	1
2	Förslag till riksdagsbeslut	1
3	Inledning	3
4	Patientsäkerhet, kompetens och apotekens personal.....	3
5	Apoteket AB	4
5.1	Läkemedelspriserna.....	5
5.2	Distribution till öppenvårdsapotek	6
6	Insyn i apotekens brister och fel	6
7	Apotekens kunder	6
7.1	Alla måste kunna hitta sina mediciner	7
7.2	Ingen ska behöva avstå medicin av kostnadsskäl.....	8
8	Apoteksverksamhet på landsbygden.....	9

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att en nationell kompetensplattform för apotekspersonal bör upprättas.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att apoteksägarna bör få ett lagfäst krav på sig att dokumentera varje anställds fortgående kompetensutveckling, och Läkemedelsverket bör få i uppdrag att följa upp att detta sker.

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att etableringstaket för Apoteket AB bör slopas och att Apoteket AB bör få i uppdrag att etablera nya apotek där det finns behov hos befolkningen.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Apoteket AB bör få i uppdrag att utveckla ett samarbete med sjukvårdshuvudmännen för att öka tillgängligheten av farmaceutisk kompetens i vårdkedjan.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att staten bör ta över ansvaret för all upphandling av läkemedel.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att staten bör ta över ansvaret för all distribution och lagerföring av läkemedel.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör inleda en dialog med apoteksmarknadens aktörer för att förbättra för konsumenterna.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör genomföra en utvärdering och uppföljning av apoteksbranschens lagerstatusfunktion.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att kravet på högst 24 timmars leveranstid vid kundbeställning av receptbelagda läkemedel bör lagfästas.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att kunden bör erbjudas expressleverans av läkemedlet till hemmet om inte 24-timmarsregeln kan hållas.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör se över kreditprövningsvillkoren för läkemedel så att ingen ska behöva avstå från sina mediciner av ekonomiska skäl.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att möjligheten att införa ett gemensamt creditsystem för alla landets apotek bör övervägas.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Apoteket AB bör få i uppdrag att permanenta systemet med apoteksombud.

3 Inledning

Den svenska läkemedelspolitiken borde utgå ifrån att alla människor som vistas i Sverige ska ha rätt till den medicin de behöver och information om hur medicinen ska användas på rätt sätt. Detta ska vara oberoende av inkomst eller var i landet man bor. Tillgänglighet handlar om så mycket mer än antalet apotek per invånare. Möjligheten att

få tag på de läkemedel man behöver ska aldrig styras av vilket landsting man bor i, vilken apoteksägare man har närmast eller om varan lagerhålls just där. Alla ska ha rätt till en säker och trygg läkemedelsanvändning genom opartisk och högkvalitativ medicinsk rådgivning av kompetent personal, oavsett om det gäller förskrivna eller receptfria läkemedel.

De förändringar som den borgerliga regeringen genomfört inom det svenska apotekssystemet de föregående mandatperioderna har medfört stora brister i systemet och negativa effekter för allmänheten, vilket också tydligt framgått i debatten runt apoteksprivatiseringarna. Förändringarna är rent ideologiska och bygger på den felaktiga utgångspunkten att läkemedel i huvudsak är en detaljhandelsfråga och inte en del av en väl fungerande hälso- och sjukvård. Apoteket AB:s ensamrätt på försäljning av läkemedel har försvunnit och flera privata aktörer har dykt upp på den svenska apoteksmarknaden. Ett av huvudskälen sades vara att öka tillgängligheten till apotek genom att fler öppnas och öppettiderna förlängs. Det finns exempel på att så skett, men det är något som Apoteket AB med rätt direktiv självt hade kunnat göra eftersom vinstmarginalen var stor. Detta är i stället ett svepskäl för ett ideologiskt val som har fått flera negativa konsekvenser, som vi ska återkomma till i denna motion.

Norge avreglerade sin apoteksmarknad redan 2001 och det har lett till att tre stora affärskedjor helt dominerar den norska marknaden. Det är en utveckling som vi nu även ser i Sverige. Såväl hela apotekskedjor som enskilda apotek har redan bytt ägare. Flera av de största affärerna har genomförts av riskkapitalbolag. Riskkapitalbolaget Segulah sålde Medstop för nästan 1,5 miljarder kronor till ägarna av konkurrenten Kronans droghandel. Försäljningssumman ger ett genomsnittligt pris på knappt 23 miljoner per apotek. Segulah varken vill eller kan berätta om hur stor vinsten blev eftersom regeringen hemligstämplat de enskilda försäljningssiffrorna. Samtidigt har de små apoteken svårt att klara konkurrensen med de stora kedjorna.

4 Patientsäkerhet, kompetens och apotekens personal

Sedan avregleringen av apotekssektorn har Farmaciförbundet varje år kartlagt arbetsmiljön genom en enkätundersökning bland sina medlemmar. Resultatet publiceras i förbundets Arbetsmiljöbarometer. Redan i 2011 års Arbetsmiljöbarometer ser man en kraftigt försämrad arbetsmiljö för de anställda och i 2012 års barometer står det bl.a. följande:

Farmaciförbundets arbetsmiljöbarometer för år 2012 visar att personalen har fått betala ett mycket högt pris för omregleringen. Resultaten stöder också de undersökningar som visar att kundernas situation har försämrats på den omreglerade marknaden.

Resultaten i Arbetsmiljöbarometern 2013 pekar även ut en rad allvarliga problem i arbetsmiljön. Stressnivån är hög och många vittnar om omfattande fysiska besvär och sömnsvårigheter. 75 procent av de svarande upplever arbetsmiljön som tuffare än för ett år sedan. Bara en tredjedel av de anställda skulle rekommendera andra att ta arbete i branschen eller hos den egna arbetsgivaren.

Oron för uppsägningar är också stor bland de anställda och den tar sig uttryck på två sätt. Det är dels en individuell oro för att inte orka med prestationskraven och därför riskera uppsägning, dels en oro för uppsägningar p.g.a. bristande lönsamhet.

Denna oro speglar tyvärr verkligheten. I dag genomför apotekskedjorna nedläggningar av apotek och slimmar personalstyrkan på andra enheter. 55 procent av de svarande har varit med om nedskärningar av personalstyrkan på sin arbetsplats.

Bristerna i arbetsmiljön drabbar inte bara dem som arbetar på apotek, utan riskerar också att gå ut över konsumenterna och patientsäkerheten. Bland dem som arbetar med att ge råd om läkemedel anger över hälften att de inte har tid att ge bra individuell rådgivning.

Många apoteksanställda vittnar också om att det inte längre finns tid till att läsa in informationen om nya läkemedel. Eftersom personalens kompetens är läkemedelskonsumenternas trygghet bör det inrättas en nationell kompetensplattform så att apotekspersonalen kan hålla sig à jour inom läkemedelsområdet, med t.ex. Läkemedelsverket som huvudman. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

För att ytterligare stärka kraven på kontinuerlig kompetensutveckling bör apoteksägarna få ett lagfäst krav på sig att dokumentera varje anställds fortgående kompetensutveckling och Läkemedelsverket bör få i uppdrag att följa upp att detta sker. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5 Apoteket AB

Vänsterpartiet sade nej till avregleringen av Apoteket, eftersom den innebar att man av marknadsideologiska skäl slog sönder ett välfungerade system med internationellt sett hög kostnadseffektivitet, säkerhet och kundnöjdhet.

För att gynna framväxten av de privata apoteken lades en rad begränsningar på Apoteket AB i samband med avregleringen. En begränsning är att bolaget inte får öppna fler apotek så länge deras marknadsandel är högre än 36 procent, vilket i praktiken innebär etableringsstopp.

Staten bör även fortsättningsvis behålla och utveckla Apoteket AB samt ge företaget nya samhällsuppdrag. Det nuvarande etableringstaket på 36 procent bör slopas och

Apoteket AB bör få i uppdrag att etablera nya apotek där det finns behov hos befolkningen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Målet är att Apoteket AB ska öka sina marknadsandelar och finnas på alla orter i Sverige. Det är ett viktigt steg på vägen att återreglera apoteksmarknaden och att staten övertar ansvaret för apoteksverksamheten.

Apoteket AB bör också få i uppdrag att utveckla ett samarbete med sjukvårdshuvudmännen för att öka tillgängligheten av farmaceutisk kompetens i vårdkedjan. Samarbetet ska syfta till att införa rutiner med läkemedelsgenomgång för patienter med många läkemedel inom särskilt boende, i hemtjänsten, på vårdcentraler och inom slutenvården. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5.1 Läkemedelspriserna

Sverige byggde från 1970-talet upp ett av världens mest moderna, kostnadseffektiva och säkra apotekssystem. Eftersom staten upphandlade alla läkemedel centralt så hölls kostnaderna nere genom att inga mellanhänder kunde profitera på att förse apoteken med läkemedel. Systemet ledde därför till relativt låga priser på läkemedel för apotekens kunder, samtidigt som producenterna fick bra betalt. Det premierade produktion och utveckling av nya och allt bättre läkemedel.

Den tidigare borgerliga regeringen har i samband med avregleringen i praktiken betalat apotekskedjorna för att de ska öppna fler apotek. Detta genom att staten gav ägarna rätt att själva förhandla om inköpspriser för originalläkemedel (inklusive parallellimport). En stor del av läkemedelsmarknaden – ca två tredjedelar – har därmed försvunnit från det transparenta och kostnadseffektiva traditionella svenska prisregleringssystemet. Detta innebär att inköpsrabatten på dessa läkemedel – ca 500 miljoner kronor per år – nu tillfaller ägarna till apoteken och inte skattebetalarna. Resultatet har blivit högre priser för dessa läkemedel, något som staten får betala eftersom läkemedlen är subventionerade.

Den tidigare kostnadseffektiva modellen bör återinföras. I stället för att subventionera grossistkedjorna på apotekskundernas och skattebetalarnas bekostnad bör staten ta över ansvaret för all upphandling av läkemedel. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5.2 Distribution till öppenvårdsapotek

Apoteksmarknaden kännetecknas av tydliga stordriftsfördelar vad gäller lagerföring, distribution, rabattförhandlingar med grossister och läkemedelsföretag samt it-kostnader. Dessa kostnader stiger nu i takt med att omregleringen vinner mark och i slutändan kommer detta att påverka prisnivån på läkemedel i landet. Det finns redan en

statlig infrastrukturhållare inom läkemedelsområdet – eHälsomyndigheten – som tillsammans med Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket, TLV, kan upphandla dessa distributions- och lagertjänster från befintliga företag.

För att återta stordriftsfördelarna och minska leveransproblemen bör staten, genom den nya myndigheten, ta över ansvaret för all distribution och lagerföring av läkemedel till, i första hand, öppenvårdsapoteken. På sikt bör även upphandlingar till landstingen skötas gemensamt. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6 Insyn i apotekens brister och fel

Sveriges television genomförde 2012 en granskning av Sveriges nya apoteksmarknad. En del av granskningen handlade om de inspektioner som Läkemedelsverket gör ute på apoteken. När SVT bad att få titta på inspektionsrapporterna fick de ut dokument där all information rörande felaktigheter och brister var sekretessbelagd och överstruken.

Det är förstås av stort allmänintresse att veta om en så viktig samhällsfunktion som apoteken fungerar väl och om det finns aktörer på marknaden som i stor omfattning missköter denna uppgift. Patientsäkerheten måste gå före företagets intresse av att inte förlora kunder.

Vänsterpartiet har ingått en överenskommelse med regeringen om en välfärd utan vinstintresse. I överenskommelsen ingår också att offentlighetsprincipen ska gälla fullt ut för alla offentligfinansierade välfärdstjänster. En proposition om detta ska lämnas till riksdagen senast 2015.

7 Apotekens kunder

Det är ytterst viktigt att konsumenterna har högt förtroende för apoteken och känner sig trygga när de handlar läkemedel. Konsumentverket fick i uppdrag av regeringen att följa och analysera vilka konsekvenserna av omregleringen blev för apoteksmarknaden. Slutredovisningen, som kom 2011, visar att konsumenternas känsla av trygghet när det gäller apoteksmarknaden generellt har försämrats efter omregleringen. Andelen som instämmer i påståenden om förtroende och trygghet är signifikant lägre 2011 än motsvarande andel vid 2008 års undersökning.

Apotekskunderna upplever flera försämringar på apoteksmarknaden efter omregleringen, och försämringarna har skett inom de områden som konsumenterna tycker är allra viktigast. Antalet konsumenter som ger apoteken ett positivt betyg har sjunkit från 95 procent före omregleringen till 77 procent. Konsumenter som uppger att de får vänta mer än 24 timmar för att få läkemedel de har fått på recept har ökat från 4 till 11 procent. Dessutom har konsumenterna fått lägre tilltro till både den information

apoteken ger inför köp av läkemedel och apotekspersonalens kunnande.

Konsumenternas syn på apotekslokalerna överlag har också blivit mer negativ.

Konsumentverket rekommenderar regeringen att inleda en dialog med apoteksmarknadens aktörer för att få till nödvändiga förbättringar för konsumenterna. De anser att dialogen bör innefatta förbättrad tillgång till personal med farmaceutisk kompetens, förköpsinformation och rådgivning inför köp av läkemedel samt tillgänglighet i och i anslutning till apotekslokalerna. Förslaget är bra, och därför bör regeringen snarast inleda en sådan dialog. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7.1 Alla måste kunna hitta sina mediciner

Det har blivit allt vanligare att apotekets kunder får beskedet att det läkemedel som de ska hämta ut inte finns i lager, detta trots att det i dag finns fler apotek och fler försäljningsställen än tidigare. Den största orsaken till detta är att apoteken har mindre varulager. I Läkemedels- och apoteksutredningens delbetänkande (SOU 2012:75) föreslås flera åtgärder som gäller lagerhållning, reglering av leverans vid akuta behov, informationsskyldighet för apotekspersonal om läkemedel hos andra apotek och krav på gemensamma söksystem för alla apotek. Detta är frågor som Vänsterpartiet har uppmärksammat alltsedan avregleringen men som den förra högerregeringen har blundat för.

Att det finns allt mindre lager av mediciner på apoteken ställer till stora problem för många människor. Vid socialutskottets hearing om apoteksmarknaden våren 2011 vittnade patient- och pensionärsorganisationer om hur deras medlemmar har drabbats hårt av denna försämrade tillgänglighet. När Apoteket AB drev samtliga apotek var det enkelt att ta fram information om vilket apotek som hade varan inne och hänvisa patienten dit. Efter avregleringen försvann den servicen eftersom apoteken av konkurrensskäl inte har tillgång till information om varandras lagerhållning.

För att komma till rätta med problemet har apoteksbranschen valt att tillsammans med LIF (branschorganisationen för de läkemedelsföretag i Sverige som forskar och bedriver utveckling av läkemedel) upprätta en lagerstatusfunktion för att kunna se vilka apotek som har vilka mediciner. För att se om systemet verkligen lever upp till kundernas behov bör regeringen genomföra en uppföljning och utvärdering av detta söksystem för att se om det behöver regleras i lag. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Ett annat problem som lett till försämrad tillgänglighet till rätt läkemedel är att apoteken alltför ofta inte klarar 24-timmarsregeln. Apotekets skyldigheter gentemot kunden regleras i dag bl.a. i en förordning som säger att kunden ska få sitt läkemedel

inom 24 timmar efter att det efterfrågas. Undersökningar gjorda i början av 2011 visar att inget av de sju största apoteksföretagen vid alla tillfällen klarar 24-timmarsregeln. Det räcker emellertid inte att rikta kravet enbart mot apoteken då de är beroende av leveranser från grossisterna.

För att komma till rätta med problemet bör kravet på högst 24 timmars leveranstid vid kundbeställning av receptbelagda läkemedel lagfästas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Apoteket bör erbjuda kunden expressleverans av läkemedlet till hemmet om inte 24-timmarsregeln kan hållas, med kostnadsansvaret hos den aktör som orsakat förseningen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7.2 Ingen ska behöva avstå medicin av kostnadsskäl

Ingen ska behöva avstå från nödvändiga läkemedel för att de inte har råd. För några år sedan var det ca 80 000 personer i Sverige som inte hade möjlighet att ta ut sina läkemedel och mörkertalet kan vara stort. Vänsterpartiet anser att läkemedel är en del av hälso- och sjukvården och därmed också en rättighet. Regeringen bör se över kreditprövningsvillkoren för läkemedel så att ingen ska behöva avstå från sina mediciner av ekonomiska skäl. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

I dag har varje företag på apoteksmarknaden ett eget creditsystem. Detta innebär att läkemedelskonsumenten måste gå igenom en ny kreditprövning vid inköp hos olika apotekskedjor. Detta ställer till stora problem för många människor, inte minst för många äldre med låg pension och stort läkemedelsbehov. För att underlätta för kunden att få sin medicin så snabbt som möjligt bör möjligheten att införa ett gemensamt creditsystem för alla landets apotek övervägas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

8 Apoteksverksamhet på landsbygden

Tidigare hade Apoteket AB ett rikstäckande ansvar, men det försvann i och med avregleringen. Apoteket AB har nu endast ett tillfälligt åtagande till den 1 juli 2015 att upprätthålla verksamhet med runt 700 apoteksombud runtom i landet, alltså service i exempelvis livsmedelsbutiker.

Apoteken och apoteksombuden på små orter spelar en mycket viktig roll för tillgängligheten till läkemedel i hela landet. Avreglering har inneburit att servicen på landsbygden har försämrats. För att på lång sikt garantera en bra service även på landsbygden bör Apoteket AB få i uppdrag att permanenta systemet med apoteksombud. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Jonas Sjöstedt (V)

Jens Holm (V)

Hans Linde (V)

Karin Rågsjö (V)

Maj Karlsson (V)

Mia Sydow Mölleby (V)